

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 23 april 1892, kl. 10 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väcktä motioner om förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren.

Då grundlagsstiftarne, med öfvergifvande af ståndsrepresentationen, i vår statsförfattning upptog principen om samfälda val, sökte de uppdraga gränserna för den politiska rösträtten på sådant sätt, att ett så ringa antal som möjligt af de personer, hvilka vid representationsförändringen egde valrätt, skulle derifrån uteslutas, hvaremot någon utsträckning af rösträtten icke ansågs böra ifrågakomma, då något behof deraf ännu icke gifvit sig till känna. Under de öfverläggningar, som föregingo den nya riksdagsordningens antagaude, anmärktes emellertid från flera håll, att ett ej obetydligt antal valmän, särdeles inom de smärre jordegarnes klass, genom de förändrade valbestämmelserna skulle komma att förlora sin valrätt, och man fann redan häri en anledning att antaga, att anspråk på nedsättning i census inom en icke aflägsen framtid skulle göras gällande.

Detta antagande blef snart bekräftadt. Redan vid 1869 års riksdag väcktes förslag om borttagande af alla censusbestämmelser i fråga om valen till Andra Kammaren, och vid nästan alla efterföljande riksdagar, deribland äfven den senast förflutna, hafva förslag framlagts i

ändamål att antingen få de för denna valrätts utöfvande uppställda gränser utvidgade eller helt och hållet borttagna eller ock inom de fastställda gränserna bereda utrymme för ett ökadtt antal röstberättigade. Hittills har dock intet förslag i dessa rigtningar lyckats vinna Riksdagens bifall.

Vid innevarande riksdag har behofvet af en förändring i censusstämmelserna å nyo uttalats i följande inom Andra Kammaren väckta och till utskottet öfverlemnade motioner, nemligen n:o 27 af herr *P. G. Petersson* i Brystorp, i hvilken motions syfte herrar *C. G. Bruse* och *Joh. Nydahl* instämt, n:o 68 af herr *J. A. Johansson* i Strömsberg, n:r 178 af herr *P. Truedsson* och n:r 180 af herr *J. Mankell*, i hvilken motions syfte 26 andra af kammarens ledamöter instämt.

Herr Petersson föreslår,

att Riksdagen måtte besluta följande ändrade lydelse af § 14 riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer, inom den kommun der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man.

Herr Johansson föreslår,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville, efter föregående utredning, inför Riksdagen framlägga förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen, i syfte att bereda valrätt till Andra Kammaren åt s. k. lägenhetsinnehafvare så snart deras innehafvande lägenheter uppgå till ett taxeringsvärde af minst 1,000 kronor.

Herr Truedsson hemställer,

att § 14 riksdagsordningen må erhålla följande lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler, eller eger på annans mark belägen husbyggnad till nämnda taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar eller under minst fem år näst före valet arrenderat och fortfarande arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tretusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst femhundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

Herr Mankell åter föreslår,

att Riksdagen måtte för sin del antaga till hvilande för grundlagsenlig behandling följande förslag till ändring af § 14 samt § 17 mom. 2 riksdagsordningen.

§ 14.

(Nuvarande lydelse):

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

(Föreslagen lydelse):

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, hvarje svensk medborgare, som uppfyller de i § 26 stadgade vilkor för valbarhet, från och med början af kalenderåret efter det, han fyllt tjuguett år.

§ 17. mom. 2.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de för kommunerna gällande röstlängder, som böra innehålla anteckning om dem, hvilka enligt § 14 valrätt tillkommer.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som af kommunalnämnder eller magistrater böra upprättas.

Härförutom har herr *A. F. O. Cederberg* i en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 30, anfört, att motståndet mot valrättens utsträckning till hufvudsaklig del torde bero på insigten derom, att genom en utan vidare företagen nedsättning af census det öfvervägande inflytandet å valen till Andra Kammaren komme att utöfvas af dem, som för närvarande helt och hållet sakna i lag stadgad inflytande derå. Motvigten mot ett sådant majoritetsvälde torde dock vara att finna i de röstegandes lämpliga fördelning i grupper, hvardera med lika inflytande på valen. Då gruppindelningen för närvarande ej skulle afse mera än att åstadkomma en modus vivendi för minoritetsintressena, borde grupperna icke

gera bestämmas till flera än två; och då en gruppering efter förmögenhet, oafsedt de praktiska skäl, som kunde för densamma anföras, lätt och naturligt slöte sig till den nuvarande ordningen, torde indelningen kunna efter denna grund bestämmas.

»Men» — fortsätter motionären — »om en dylik åtgärd icke skall medföra just det, hvaremot vännerna af utsträckt rösträtt uppgifva sig strida, nemligen minoritetsvälde, måste de båda valmansgrupperna vara likställda icke blott med hänseende till inflytande på valen, utan äfven och så vidt möjligt i afseende å valmännens antal. Då likväl genomförandet af denna senare fordran för hvarje särskild valkrets icke är möjlig, lär man få nöja sig med att inom landet i dess helhet de båda grupperna bli ungefär jemnstarka med hänsyn till antalet röstberättigade, endast med den jemkning, som kan påkallas för undvikande af allt för stora ojämnheter inom valkretsarne. I alla händelser fordras för denna frågas fullständiga bedömande bland annat en noggrann statistisk utredning, hvilken svårligen kan af den enskilde riksdagsmannen verkställas. Här torde endast behöfva erinras, att då för närvarande ej gerna kan bli fråga om den politiska rösträttens utsträckning längre än till de män, som ega kommunal rösträtt, och valmännens antal derigenom icke komme att ökas med mera än 50 å 60 procent af det nuvarande antalet, så skulle gränsen mellan de båda grupperna komma att ligga något högre än nuvarande rösträttscensus, om hvardera gruppen skall inrymma lika stort antal valberättigade.

Tillämpningen af gruppindelningen kan vid medelbara val ske på det sätt, att hvarje grupp väljer sina särskilda elektor, hvarmed skulle följa rätt för hvarje kommun att utse minst två elektor, en vald af hvarje grupp, och med en på kommunens folkmängd beroende tillökning, dock alltid till jemnt antal. Vid omedelbara val deremot lærer icke inflytandet å valet kunna ställas lika för de båda grupperna, med mindre hvardera gruppen inom valkretsen tilldelas lika högt röstetal och hvarje röstberättigad tillerkännes lika stor andel i sin grupps röstetal. (I obrutna tal kunde denna rösträtt uttryckas, om röstetalet för hvarje grupp utgjordes af minsta gemensamma dividenden för de tal, som uttrycka valmännens antal inom hvardera af de båda grupperna.)

Huru hithörande bestämmelser kunna i riksdagsordningen införas, torde icke här behöfva visas. Skulle det angifna sättet för rösträttsfrågans lösning vinna något understöd, lærer detta i bästa fall ej sträckas längre än till en anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning af hithörande förhållanden och ett med ledning af denna utredning efter de angifna

grunderna utarbetadt förslags framläggande för Riksdagen till behandling i grundlagsenlig ordning.»

På grund häraf föreslår herr Cederberg, att Riksdagen i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhåller om utarbetande och framläggande för Riksdagen till grundlagsenlig behandling af förslag till sådan ändring i riksdagsordningen, att rätt till deltagande i val af ledamot till Andra Kammaren må på det sätt tillkomma en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, att de valberättigade indelas i två förmögenhetsgrupper, hvardera med lika inflytande å valen.

Herr Cederbergs förslag afser införande i vår riksdagsordning af klassval och innebär således i principiellt hänseende en väsentlig afvikelse från den grund, på hvilken vår nuvarande representationsform hvilar, nemligen samfälda val; men då skäl icke torde förefinnas att i fråga om sättet för Andra Kammarens bildande vidtaga en så genomgripande förändring, som den herr Cederberg föreslagit, samt härtill kommer, att förslaget endast antydningssvis angifver huru den ifrågasatta reformen skulle genomföras, har utskottet ansett sig icke böra understödja detta förslag.

Hvad beträffar de i de fyra först omförmälda motionerna framställda förslag, får utskottet såsom sin åsigt uttala, att då de nu gällande censusbestämmelserna icke äro fastslagna i enlighet med någon viss politisk grundsats, utan man med dem hufvudsakligen afsett att icke från valrätt utesluta andra oförvitliga medborgare än dem, hos hvilka vid tiden för bestämmelsernas tillkomst något politiskt intresse ej kunde förutsättas, man svårligen på teoretisk väg skall kunna visa, att just dessa bestämmelser äro de rigtige och med representationens ändamål mest öfverensstämmande. Det har ock företrädesvis varit praktiska synpunkter, man framhållit vid motståndet mot en utsträckning af den politiska rösträtten.

Det förnämsta af de mot hittills väckta förslag i nämnda syfte anförda skäl har varit det, att man ansett, att en så vigtig förändring som att utsträcka den politiska rösträtten icke borde vidtagas, så länge ännu icke ett mera allmänt och lifligt känt behof deraf kunde antagas vara för handen. Tillvaron af ett sådant behof kan emellertid numera svårligen förnekas. Huru lifligt intresset för ett mera allmänt deltagande i och inflytande på värden om statens angelägenheter på många håll är bland den för närvarande icke röstberättigade delen af vår befolkning, derom lemna den dagliga erfarenheten ojäfaktiga vittnesbörd, och, hvad mera är, det låter icke förneka sig att bland vissa samhällsklasser,

hvilka nu äro i saknad af politisk rösträtt, råder ett starkt missnöje, som företrädesvis tagit sig uttryck i kraf på utvidgning af rätten att utse representanter. Det ligger i öfrigt i sakförhållandenas egen natur, att intresset för det allmänna skall utbreda sig inom allt vidare kretsar i den mån folkupplysningen samt den allmänna sedligheten och välmågan höjes; och om så är — hvilket väl ingen skall bestrida — att den allmänna såväl bildningen och sedligheten som välmågan under de tjugufem år, som förflutit från gällande censusbestämmelsers tillkomst, i högst betydande grad stigit, läser det knappast kunna förutsättas, att de bestämmelser i afseende på den politiska rösträtten, som kunde anses vara med det dåvarande behovet öfverensstämmande, äfven numera skola vara det.

Man har äfven mot en ändring i angifna rigtning af gällande censusbestämmelser anfört, att de samhällsmedlemmar, hvilka för närvarande äro utestängda från politisk rösträtt, icke ega den sjelfständiga och oberoende ställning i samhället, att de kunna antagas hafva någon sjelfständig uppfattning af allmänna ärenden, och att de för den skull ej heller böra få utöfva inflytande på dessa ärendens afgörande. Men de politiskt röstberättigades subjektiva omdöme om de icke röstberättigade samhällsmedlemmarnas förmenta osjelfständighet torde dock rättvisligen hvarken kunna eller böra åberopas såsom skäl mot dessa senares kraf på rätt till deltagande i samhällets angelägenheter, utan bör väl — såsom det ock riktigt anmärkts just från deras sida, som hittills ansett sig icke kunna tillmötesgå detta kraf — vid pröfningen af förevarande fråga den synpunkt allena vara för lagstiftaren bestämmande, att representationen må blifva så sammansatt, att den kan antagas komma att i möjligaste mån tillgodose allas berättigade intressen inom samhället. Att en fordran hos de samhällsmedlemmar, som nu icke ega politisk rösträtt, att vinna denna rätt, skulle vara i sig sjelf oberättigad, läser väl svårligen kunna med fog påstås; och då en sund och ostörd utveckling af samhällslifvet bäst främjas genom att i tid tillmötesgå berättigade anspråk, kan det för den skull icke vara annat än politiskt klokt att, så långt det utan fara för samhällsordningens bestånd kan ske, tillmötesgå det länge och med styrka framställda krafvet på utsträckning af den politiska rösträtten. En allmännare sträfvan hos de politiskt omyndige att vinna rätt till deltagande i statens angelägenheter är för visso af natur att till sist alltid vinna framgång, och långt ifrån att söndra och försvaga samhällsordningen är ett utvidgande inom behöriga gränser af den politiska myndigheten säkerligen i hög grad egadt att åt samhället gifva ökad fasthet och styrka.

Ofta har det blifvit anmärkt, att en grundlagsändring i det syfte, hvarom nu är fråga, skulle vara mindre nödig därför, att genom den allmänna välmågans ökande och penningevärdets benägenhet att falla census af sig sjelf småningom sjunker i en grad, som motsvarar alla billiga fordringar. Vål kan ej nekas, att dessa omständigheter öfva ett visst inflytande i den antydda rigtningen. Men ingen lärer med fog kunna påstå, att de göra till fyllest, då det visat sig, att valmännens antal som år 1872 utgjorde 5,6 procent af hela rikets folkmängd, sedermera icke stigit högre än till 6,3 procent år 1884 och till 6 procent år 1890*).

Det har vidare, likaledes i syfte att visa obehöfligheten af en censusnedsättning, anmärkts att, om en hvar behörigen uppskattades till erläggande af bevillning efter sin verkliga inkomst, de valberättigades antal redan derigenom kunde ej obetydligt stiga. Att äfven denna anmärkning har något skäl för sig må medgifvas. Men häremot måste fasthållas, att, äfven om det låte sig göra att vid taxeringen i hvarje fall träffa den verkliga förmögenheten eller inkomsten, ändock enligt nu gällande grunder för beskattningen en stor mängd politiskt intresserade medborgare fortfarande skulle sakna rösträtt, hvilka på grund af sina kvalifikationer i öfrigt ega ej mindre berättigade anspråk derpå än mången bland dem, som under ofvannämnda förutsättning skulle uppflyttas öfver rösträttsgränsen.

Full giltighet vill utskottet deremot tillerkänna det skäl mot en utsträckning af den politiska rösträtten, som ligger i ett förutseende, att i och med denna åtgärd kunde i representationen införas element, som vore för en normal och sund samhällsutveckling mindre betryggande eller som till och med kunde antagas vilja omstörta den bestående ordningen. Hyser man sådan farhåga eller kan man ej öfverse de verkningar på representationens sammansättning, som en viss rösträttens utvidgning skulle medföra, då bör man ej heller vidtaga den, ty genom en allt för långt gående utvidgning skulle det förhållande lätt kunna inträda, att en enda samhällsklass' intresse komme att på bekostnad af alla de andras göra sig gällande.

Från denna synpunkt finner utskottet det af herr Mankell väckta förslag om införande af allmän rösträtt vara af beskaffenhet att icke kunna till bifall förordas. Enligt motionärens eget antagande skulle,

*) Orsaken till att procenttalet från år 1884 nedgått är i högst betydande mån att finna i den omständighet, att de uppgifter, som meddelats om de valberättigades antal efter år 1884, icke äro fullt jemförliga med enahanda uppgifter beträffande föregående år, i det att mångenstädes sistnämnda uppgifter upptagit alla röstberättigade, jemväl dem, som icke betalt sina kommunalutskylder, hvarmot uppgifterna efter år 1884 afsett allenast dem, som betalt sina kommunalutskylder.

om hans förslag blefve lag, de röstberättigades antal mer än fyrdubblas. Den nuvarande valmanscorpsen skulle således i förhållande till de öfriga röstberättigade komma att intaga en föga betydande minoritet, men huru majoriteten skulle komma att begagna den magt, som blefve den tillförsäkrad, detta låter sig icke med någon grad af sannolikhet bedömas. De härvid ofta åberopade vittnesbörden från länder, som i sin statsförfattning upptagit principen om allmän rösträtt, kan utskottet icke tillerkänna vitsord, ty dels är det icke utan vidare gifvet, att hvad som är förenligt med förhållandena i öfrigt i dessa länder äfven är för oss lämpligt, dels skall det kunna visas att i dessa länder samhällets olika intressen äro bättre tillgodosedda än hos oss. Den skilnad, som i afseende på den politiska rösträttens utsträckning förefinnes emellan vårt land och främmande länder, uppväges i de allra flesta fall dels af den olikhet, som råder antingen i bestämmelserna om valsättet eller i de förhållanden, som betinga valbarheten, eller i stadgandena om sammansättningen af den kammare, som motsvarar vår Riksdags Första Kammare, dels ock genom frånvaron af arfvode åt representanterna.

Det af herr Petersson väckta förslaget att tillerkänna politisk rösträtt åt hvarje i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man har många gånger varit föremål för pröfning inom Riksdagen. Mot förslaget formulering har med skäl anmärkts, att ett antagande deraf skulle medföra den oegentlighet, att den viktiga och för Riksdagen konstitutiva bestämmelsen om den politiska valrätten skulle undandragas grundlagen och hufvudsakligen blifva beroende af kommunalförfattningarnes bestämmelser. I afseende å de numeriska verkningarna af den af herr Petersson ifrågasatta censusedsättningen upplyser den af statistiska centralbyrån utarbetade redogörelsen angående valrätt till Riksdagens Andra Kammare år 1885, att en sådan nedsättning skulle för den valmanscorps som då fanns och som utgjorde 307,719 personer, deraf 282,112 betalt och 25,607 icke betalt sina kommunala utskylder, medföra en tillökning af 179,918 personer, nemligen 150,184 som betalt och 29,734 som icke betalt sina kommunalutskylder. En sådan tillökning af valmännens antal, uppgående till mer än hälften af den nuvarande numerären, finner utskottet icke vara rådlig; och då härtill kommer, att den ifrågasatta utsträckningen skulle medgifva rösträtt åt en talrik folkklass, hos hvilken, såvidt utskottet har sig bekant, tillräckligt politiskt intresse ännu icke försports, nemligen egarne, särskildt på landsbygden, af hus och jordlägenheter till värde af ett eller annat hundratal kronor, anser utskottet den af herr Petersson

föreslagna utvidgningen af den politiska rösträtten icke ens vara till alla delar af förhandenvarande förhållanden påkallad.

Herr Truedssons förslag har deremot synt utskottet tillfredsstäl- lande, då det å ena sidan tagit hänsyn endast till det nuvarande be- hofvet af en utsträckning af rösträtten och å andra sidan synes inne- bära trygghet för det beståendes rätt. I afseende härå tillåter utskottet sig att meddela de resultat, som framgått ur en med ledning af stati- stiska centralbyråns berörda redogörelse verkställd jemförelse mellan förhållandena, sådana de voro år 1885 och som de, enligt det statistiska materialets vittnesbörd, skulle gestalta sig, om det så kallade strecket sänktes till det af herr Truedsson föreslagna. Härvid vill utskottet dock förutskicka den anmärkningen, att det inflytande, som ett an- tagande af berörda motion i de delar, som afse rösträtt för dels egare af på annans mark belägna byggnader till taxeringsvärde af minst 500 kronor och dels sådana, som under minst fem år näst före valet arren- derat och fortfarande arrendera jordbruksfastighet till angifvet taxerings- värde, skulle utöfva på de röstberättigades antal, icke kunnat komma i betraktande.

Enligt hvad ofvan blifvit nämndt utgjorde hela antalet af de vid val till Riksdagens Andra Kammare år 1885 röstberättigade, inberäknadt de för kommunalutskylder häftande, 307,719, deraf 245,765 tillhörde landsbygden och 61,954 städerna. Af landsbygdens 245,765 röstberät- tigade voro 215,453 egare af fast egendom, 11,000 arrendatorer af jordbruksfastighet samt 29,715*) skattskyldige för inkomst; och af stä- dernas 61,954 röstberättigade voro 23,319 fastighetsegare, 114 arrenda- torer af jordbruksfastighet och 49,855*) inkomstegare. Den närmare fördelningen af de röstberättigade på de olika yrkesgrupperna framgår af bifogade, på ofvan nämnda valstatistik grundade *tab. 1*.

Derest nu census skulle nedsättas till den af herr Truedsson före- slagna, skulle, enligt en i statistiska centralbyrån på grund af 1885 års folkmängdssiffror gjord uträkning, de röstberättigades antal ökas med 123,750, deraf 86,543 skulle komma att tillhöra landsbygden och 37,207 städerna. Af de nya röstberättigade på landsbygden skulle 36,573 komma på fastighetsegarnes klass, 2,438 på arrendatorernas och 51,904 på inkomstegarnes klass. Bland de nya röstberättigade i stä- derna skulle fastighetsegarne iugå med 1,539, arrendatorerna af jord-

*) Att de tre senare talen sammanräknadt öfverstiga det hela antal, hvaraf de äro delar, är beroende deraf, att många skattskyldige tillhöra mer än en af de röstberättigades olika klasser, men att vederbörligt afdrag för de mer än en gång räknade naturligen ej kunnat ske annat än i hela an- talet röstberättigade.

bruksfastighet med 23 och inkomstegarne med 36,045. I hvilket förhållande de olika yrkesgrupperna skulle komma att ingå bland särskildt det antal fastighetsegare, som åt landsbygden skulle vinnas, kan icke fullt exakt angifvas, men enligt approximativ beräkning skulle deraf inemot 8,000 komma på gods- och hemmansegaregruppen, hvaremot de öfriga komme att fördelas hufvudsakligen på handtverkare och dylika näringsidkare, handlande samt handtverks- och fabriksarbetare med flere. Hvad åter beträffar fördelningen af inkomstegarnes klass på de olika yrkena, så framgår denna fullt exakt af bifogade *tab. 2*, hvilken är ett utdrag af statistiska centralbyråns ofvannämnda redogörelse.

Hela antalet af dem, som genom en sänkning af rösträttsgränsen till den af herr Truedsson föreslagna skulle kunna erhålla rösträtt, skulle således uppgå till 123,750 eller till något mer än en tredjedel af den nuvarande valmanscorpsen. Men härvid är att märka, att bland de nya röstberättigade inom endast en klass, inkomstegarnes, inemot en fjerdedel eller 21,244 utgöras af sådana, som icke betalt sina kommunalutskylder, hvadan hela antalet faktiskt röstberättigade komme att högst betydligt understiga berörda antal 123,750. En sådan ökning af de politiskt röstberättigades antal kan enligt utskottets åsigt icke utöfva något menligt inflytande på valen till riksdagsmän; och då härigenom rösträtt skulle återvinnas åt de egare af smärre hemman, som, enligt hvad ofvan blifvit nämnt, vid det nya representationsskickets införande gingo förlustiga sin valrätt, finner utskottet häri ännu ett skäl att till bifall förorda den af herr Truedsson föreslagna utvidgningen af den politiska rösträtten. Ett bestämdt företräde hos detta förslag gent emot de andra gränsbestämningar, som kunna komma i fråga, ligger dessutom deri, att då, hvad beträffar den på viss inkomst grundade valrätten, den föreslagna gränsen sammanfaller med den punkt, der erläggande af inkomstbevillning i allmänhet tager sin början, gränsen är så att säga naturlig, och censusbestämmelsen sålunda icke längre kommer att ega den karakter af godtycklighet, som vidlåder den nu gällande.

Då det, enligt utskottets åsigt, måste anses billigt att personer, som ega på annans grund belägna byggnader, äfven må, när dessa byggnaders värde uppgå till det belopp, som för egandet af jordbruksfastighet medgifver rösträtt vid val af riksdagsmän i Andra Kammaren, utöfva enahanda rätt, helst dessa byggnader vid bevillningstaxering betraktas såsom fastigheter, finner utskottet ett tillägg i nu angifna syfte till gällande bestämmelser om valrätt vara af goda skäl betingadt; och får utskottet alltså till bifall förorda herr Truedssons motion äfven i denna del.

Beträffande samme motionärs förslag att bereda valrätt åt de personer, som under minst fem år näst före riksdagsmannaval arrenderat och fortfarande arrendera jordbruksfastighet till värde ej understigande 3,000 kronor, finner utskottet, att då den arrendator, som, ehuru arrendetiden varit obestämd, qvarsuttit vid arrendet så länge som fem år, skäliggen bör anses vara lika kvalificerad att utöfva politisk rösträtt som den, hvars arrendetid varit på förhand bestämd till nämnda tidrymd, en bestämmelse jemväl i sådant syfte bör i § 14 riksdagsordningen införas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, och då herr Johanssons motion torde anses vara i det ofvan nämnda besvarad, får utskottet hemställa,

- 1:o att a) herr Cederbergs motion,
 b) herr Mankells motion,
 c) herr Peterssons motion,
 d) herr Johanssons motion

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, men

2:o att Riksdagen, med anledning af herr Truedssons motion, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen:

Riksdagsordningen.

§ 14.

(Nuvarande lydelse.)

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riks-

(Föreslagen lydelse.)

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler,

daler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

eller eger på annans mark belägen byggnad till nämnda taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar eller under minst fem år näst före valet arrenderat och fortfarande arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst femhundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

Stockholm den 21 april 1892.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herrar *Bergius, Alin, Kajerdt, Nyström* och *friherre Wrangel von Brehmer*, som yttrat:

»I likhet med utskottet anse vi oss böra afstyrka bifall till herrar Cederbergs, Mankells, Peterssons och Johanssons motioner. Deremot hafva vi icke kunnat med utskottets majoritet förena oss om att tillstyrka bifall till herr Truedssons motion. Att dennas gränsbestämningar i ett visst afseende sammanfalla med dem, som för närvarande gälla i fråga om skyldighet att erlägga bevillning till staten, befriar dem icke från den anmärkning om godtycklighet, som utskottet rigtat mot nu gällande bestämmelser. Tvärtom kan denna anmärkning med ännu större skäl rigtas mot de i motionen föreslagna bestämmelser, som i *ett* fall låta rösträtten sammanfalla med skyldigheten att erlägga bevillning till staten, i *andra* fall icke. Men äfven om så icke skulle vara förhållandet, så återstode att bevisa, att de af utskottet förordade bestämmelser äro mera »rigtiga och med representationens ändamål öfverensstämmande» än de,

hvilka nu gälla. Det torde visserligen vara klart, att det endast är i sådant fall, som de förra med fog kunna göra anspråk på att ersätta de senare. Men någon dylik bevisning har icke blifvit af utskottet lemnad.

Hvad angår det »allmänna och lifligt kända behof» af rösträttens utsträckning, hvarom utskottet talar, så torde det vara tillåtet att be-
tvifla, att detta behof — om det förefinnes — kännas starkare och lifligare hos dem, hvilka genom antagande af utskottets förslag skulle komma i åtnjutande af rösträtt, än hos dem, hvilka äfven efter detta förslags antagande skulle vara från rösträtt uteslutne. För vår del kunna vi ej finna de uttalanden, som framkallats af den nu pågående agitationen för rösträttens utsträckning, böra betraktas såsom tillförlitliga uttryck för ett verkligt behof af en dylik åtgärd ens hos de samhällsmedlemmar, som deltagit i dessa uttalanden, och ännu mindre kunna de anses som uttryck för samhällets behof af rösträtts öfverlemnande åt andra än dem, som enligt nu gällande bestämmelser ega att utöfva denna rätt.

Vid fastställandet af dessa bestämmelser utgick man från den åsigten, att en tryggad ekonomisk ställning innebär, om ej en säkerhet, dock en sannolikhet för den sjelfständighet, den mognad i omdöme och den erfarenhet, som erfordras hos den, åt hvilken inflytande på statens angelägenheter skall anförtros. Denna åsigt tillämpades så, att de siffror, hvilka skola beteckna en dylik ekonomisk ställning, sattes så lågt som de möjligtvis kunde sättas, för att det med dem åsyftade ändamål skulle kunna med någon grad af sannolikhet ernås. Den skärpa, de ändock möjligen kunna anses ega, minskas naturligtvis med penningvärdets fall, ett förhållande som intygas deraf, att antalet valberättigade bland rikets till myndig ålder komne män under tiden 1872—90 enligt regel ökats med i medeltal $\frac{1}{2}$ procent för hvarje valperiod. Att de stadgade rösträttsqualifikationerna för öfrigt alldeles icke äro af natur att lägga det bestämmande inflytandet i händerna på den stora eller medelstora förmögenheten, vitsordas med tillräcklig tydlighet deraf, att år 1885 af samtliga röstberättigade å landet 83 procent och af samtliga röstberättigade i städerna 58 procent utgjordes af egare till fastigheter, som voro taxerade från 1,000 till 10,000 kronor, i förening med dem, som skattade för en inkomst af 800 intill 1,800 kronor, således de inkomst-belopp, för hvilka bevillningsafdrag ansetts böra i lag medgifvas. Att, såsom utskottet tillstyrkt, utsträcka rösträtten så, att de klasser, som sålunda redan ega det afgörande inflytandet på Andra Kam-marens sammansättning, de mindre fastighets- och inkomstegarnes, skulle

komma att ökas med ett antal motsvarande 40 procent af dem, som nu ega valrätt, kunna vi hvarken finna vara förenligt med rättvisans grundsats eller med den omsorg, lagstiftaren måste hysa för att samtliga samhällets hufvudintressen blifva i tillfälle att i fråga om folkrepresentationens sammansättning med någon grad af styrka göra sig gällande. Att utskottet, för att minska betänkligheterna mot den utsträckning af rösträtten, som det förordar, nödgats framhålla, att ett betydligt antal af dem, för hvilka denna utsträckning är afsedd — det utgör endast af inkomstegarnes klass ungefär en fjerdedel —, befinna sig i den ställningen, att de på grund af underlåtenhet eller oförmåga att uppfylla sina kommunala skyldigheter icke skulle kunna utöfva den rösträtt, som förslaget afser att bereda dem, synes för öfrigt bäst karakterisera det sätt, hvarpå samhällets intressen skulle genom den af utskottet tillstyrkta åtgärden tillgodoses.

Öfver hufvud synas oss de garantier, som nu gällande bestämmelser lemna för en sådan sammansättning af representationen, att denna blir ett uttryck för samhällets intressen, och ej blott för individernas, vara af den art, att de ej tåla vid att försvagas. En af dessa garantier ligger i de stadgade villkoren för rösträtt till Andra Kammaren. Anser man förhållandena påkalla, att dessa villkor förändras så, att rösträtten i någon väsentligare grad utsträcker, så bör man ock se till, att i stället för den garanti för representationens ändamålsenliga sammansättning, som derigenom borttages, träder en annan, som åtminstone i lika hög grad är egnad att trygga samhällets intressen. Att, såsom i Första Kammaren förliden riksdag föreslogs, söka denna garanti i höjandet af den för valrättens utöfning stadgade åldersgräns, gör säkerligen icke till fyllest. En kraftigare garanti skulle man visserligen erhålla genom tillämpning af den idé, som herr Cederberg i sin motion uttalat och enligt hvilken de röstberättigade skulle indelas i tvenne klasser, den ena af dem med förstärkt rösträtt. Men tvifvelaktigt är, huruvida ens en dylik anordning, sådan motionären tänkt sig den, skulle verka med tillräcklig styrka, och ännu mera, huruvida den är af natur att kunna i längden upprätthållas. Ett annat sätt att vinna det åsyftade ändamålet vore att i vår riksdagsordning införa systemet af s. k. proportionsval och sålunda bereda minoriteten inom en valkrets möjlighet att, allt efter sin storlek, erhålla en eller flere representanter, i stället för att den med nu gällande system enligt regeln blir helt och hållet orepresenterad. I sammanhang med införandet af ett dylikt system, väl afvägdt, skulle möjligen en betydligare utsträckning af rösträtten till Riksdagens Andra Kammare kunna ske, utan att samhällets intressen

derigenom löpte fara. Men utan att sättas i samband med sådana ändringar i våra valbestämmelser, hvarigenom de garantier för en ändamålsenlig sammansättning af representationen, som ligga i nu stadgade vilkor för rösträtt till Andra Kammaren, skulle komma att fullt ersättas af andra, anse vi den utsträckning af rösträtten till nämnda kammare, som utskottet förordat, så väl i och för sig sjelf, som genom de ytterligare steg i samma riktning, den otvifvelaktigt skulle komma att medföra, vara en åtgärd af verkligt förderfbringande art.

Deremot anse vi, i likhet med konstitutionsutskottet vid förlidet års riksdag, den rättelse i nu gällande rösträttsbestämmelser böra ske, att valrätt vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren tillerkännes äfven åt arrendator, som, utan kontrakt för viss tid, innehaft arrende i fem år och detsamma fortfarande innehar. Då ett arrende fortgått så lång tid som fem år, kan det nemligen icke anses vara af en mera tillfällig beskaffenhet, och den arrendator, som, ehuru arrendetiden varit obestämd, qvarsuttit vid arrendet så länge som fem år, bör skäligen kunna anses hafva en lika sjelfständig ställning, som om arrendetiden varit på förhand bestämd till samma tidrymd som den nyssnämnda.

På grund häraf få vi, med afstyrkande af herr Truedssons motion för öfrigt, hemställa, att Riksdagen må som hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af

Riksdagsordningen.

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar, *eller under minst fem år näst före valet arrenderat och fortfarande arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.*»

af herrar *Samzelius* och *Helander*, som i hufvudsak instämt uti den af herr *Bergius* m. fl. afgifna reservation;

af herr *Billing*, med hvilken herr friherre *Leijonhufvud* instämt:

»Vid denna likasom vid åtskilliga andra riksdagar hafva framkommit motioner om utvidgning af den politiska rösträtten. Motionärerna hafva

haft olika meningar om, huru långt sådan utvidgning bör gå. Under det att man från ena sidan påyrkat s. k. allmän rösträtt, har man från den andra inskränkt sig till att föreslå, att census för den politiska rösträtten måtte helt eller ungefär sammanfalla med den för den kommunala.

För mig synes det vara uppenbart, att antagandet af det sistnämnda förslaget skulle bilda öfvergång till att inom en snar framtid medgifva den s. k. allmänna rösträtten; något som äfven motionärerna om den mindre långt gående utvidgningen af rösträtten ej synas vilja helt förneka.

Genom införande af s. k. allmän rösträtt skulle ej blott direkt politiskt inflytande medgifvas dem, som hittills saknat sådant; utan all politisk magt skulle öfverflyttas från de hittills röstberättigade till dem, som nu sakna politisk rösträtt, enär dessa sist nämnda skulle bilda en mycket öfvervägande majoritet af valmän. Att sålunda lägga hela den politiska magten i händerna på hvad jag dristar kalla en enda klass samhällsmedlemmar lär hvarken vara berättigadt eller klokt. Derfor har jag ansett mig böra motsätta mig äfven eu förändring, som enligt min uppfattning bildar öfvergången till medgifvande af allmän rösträtt; och detta så mycket hellre, som den af utskottet förordade förändringen redan i och för sig, oafsedt den nyss nämnda framtida konsekvensen, skulle i ej oväsentlig mån medföra den olägenhet, som, ehuru i högre grad, skulle bli följden utaf införande af den allmänna rösträtten.

När jag reserverar mig mot utskottets betänkande, beror detta dock ej derpå, att jag ej skulle vara villig att tillstyrka utsträckning af den politiska rösträtten. Tvärtom anser jag en sådan vara önskvärd. Men såsom vilkor för rösträttens utsträckning anser jag böra uppställas garantier för, att den politiska magten ej må komma att tillhöra ensamt en enda klass af medborgare — för så vidt man nu kan tala om klasser, der ej annan indelningsgrund än en viss inkomst är i fråga. Eller med andra ord: jag anser, att medgifvande af rösträtt åt dem, som hittills saknat sådan, bör åtföljas af garantier för bevarande af minoritetens rätt. På olika vägar kunna dylika garantier sökas. Särskildt anser jag det förtjena en noggrann undersökning, huruvida icke införande af s. k. proportionsval vore en lämplig utväg för att tillbörligt afväga den politiska magten mellan majoritet och minoritet. Klart är, att proportionsval kunna anordnas på för minoriteten mer eller mindre förmånligt sätt. I samma mån som de ordnades förmånligt för minoriteten, kunde och borde rösträttsutsträckningen blifva vidt gående.

Då jag således anser, att ingen utvidgning af rösträtten bör med-

gifvas utan motsvarande garantier; att med lämpliga garantier för minoritetens rätt rösträtt bör medgifvas åt sådana, som nu sakna den; att det beror på garantiernas styrka, huru vidt utsträckningen af den politiska rösträtten bör gå; samt att det är önskligare att erhålla starka garantier med långt utvidgad rösträtt än mindre betryggande garantier med mindre utsträckning af rösträtten, skulle jag ansett det hafva varit önskvärdt, att utskottet förordat en skrifvelse till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om undersökning, huruvida ej tillsammans med införande af minoritetens tillbörliga rätt skyddande proportionsval den politiska rösträtten kunde och borde utvidgas. Men då förslaget om sådana val torde vara alldeles för nytt, för att Riksdagen skulle kunna tänkas vara villig att nu besluta en sådan skrifvelse, har jag ej ansett mig böra derå nu framställa något yrkande, utan i stället måst inskränka mig till att hemställa, att, med afstyrkande af herr Truedssons motion för öfrigt, Riksdagen må som hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen, som innefattas i den af herr Bergius m. fl. afgifna reservation.»

af herr *Rudebeck*;

af herr *Ljungman*;

af herrar *Johnsson* och *Vahlin* mot vissa delar af motiveringen;

samt af herr *Hedin* mot utskottets motivering.

Herrar *Behm*, *Lindahl*, *von Strokirch* och *Gustaf Berg* hafva velat anmäla, att de varit hindrade att deltaga i ärendets slutliga handläggning inom utskottet.

Yrkesfördelning af de till Riksdagens

	Egare af jordbruksfastighet		
	å landsbygden.	i städerna.	i hela riket.
Civile, kommunale och dyl. tjenstemän	450	140	590
Lärare (utom vid folkskola), läkare o. dyl.	73	55	128
Civile, kommunale o. dyl. betjente	373	40	413
Officerare	445	56	501
Underofficerare, manskap	717	29	746
Prester	77	4	81
Folkskolelärare, klockare	391	11	402
Gods- och hemmansegare	192,956	1,097	194,053
Arrendatorer af jordbruksfastighet	301	1	302
Landtbruksinspektorer, rättare o. dyl.	144	20	164
Handlande, affärsmän	1,621	167	1,788
Handels- o. dyl. bokhållare	15	14	29
Sjökapten, styrmän	480	31	511
Sjömän, fiskare	300	32	332
Fabriks- och bruksegare	371	33	404
Bruksförvaltare, ingenjörer o. dyl.	75	8	83
Handtverkare o. dyl. näringsidkare	1,431	202	1,633
Fabriks- och handtverksarbetare	298	51	349
Öfrige arbetare	725	197	922
Enskildes och bolags tjenare	30	1	31
Räntetagare, husegare			
Summa	201,273	2,189	203,462
deraf de, som betalt sina kommunala utskylder	191,392	2,038	193,430
och de, som icke betalt sina kommunala utskylder	9,881	151	10,032

Tabell 1.

Andra Kammare röstberättigade år 1885.

Egare af annan fastighet.			Arrendatorer af jordbruksfastighet.			Skattskyldige för inkomst.			Hela antalet röstberättigade.
å landsbygden.	i städerna.	i hela riket.	å landet.	i städerna.	i hela riket.	å landet.	i städerna.	i hela riket.	
198	889	1,087	49	3	52	2,203	4,746	6,949	7,114
115	591	706	5	1	6	611	3,357	3,968	4,064
493	1,223	1,716	2	1	3	1,548	4,336	5,884	6,959
47	285	332	94	5	99	901	1,570	2,471	2,604
231	326	557	46	—	46	438	1,001	1,439	2,486
22	34	56	4	1	5	2,015	313	2,328	2,333
104	71	175	15	1	16	2,468	481	2,949	3,185
217	316	533	414	2	416	2,337	126	2,463	194,630
35	14	49	10,255	62	10,317	512	15	527	10,395
92	166	258	20	2	22	1,337	274	1,611	1,839
2,142	3,023	5,165	48	20	68	3,637	7,976	11,613	13,562
47	275	322	1	1	2	612	5,904	6,516	6,580
675	672	1,347	5	—	5	968	1,877	2,845	3,862
946	608	1,554	—	—	—	155	232	387	2,175
1,233	708	1,941	19	7	26	980	1,109	2,089	3,133
60	123	183	7	—	7	1,436	902	2,338	2,393
3,539	5,517	9,056	15	8	23	1,520	8,072	9,592	16,404
1,103	1,940	3,043	1	—	1	4,869	4,479	9,348	12,257
2,324	2,578	4,902	—	—	—	220	1,115	1,335	6,978
26	114	140	—	—	—	202	794	996	1,141
531	1,657	2,188	—	—	—	746	1,176	1,922	3,625
14,180	21,130	35,310	11,000	114	11,114	29,715	49,855	79,570	307,719
13,334	18,966	32,300	10,649	108	10,757	28,463	37,742	66,205	282,112
846	2,164	3,010	351	6	357	1,252	12,113	13,365	25,607

Tabell 2.

Yrkesfördelning af de för inkomst skattskyldige, men till Andra Kammaren icke röstberättigade år 1885.

	Skattskyldige för inkomst			
	å lands- bygden.	i städerna	i hela riket.	
Civile, kommunale o. dyl. tjenstemän.....	261	276	537	
Lärare (utom vid folkskola), läkare o. dyl.	145	242	387	
Civile, kommunale o. dyl. betjente	4,134	2,595	6,729	
Officerare	97	67	164	
Underofficerare, manskap	695	608	1,303	
Prester	186	14	200	
Folkskolelärare, klockare	1,361	65	1,426	
Gods- och hemmansegare	94	1	95	
Arrendatorer af jordbruksfastighet	315	14	329	
Landbruksinspektorer, rättare o. dyl.	2,890	250	3,140	
Handlande, affarsmän	2,193	792	2,985	
Handels- o. dyl. bokhållare	592	1,715	2,307	
Sjökapten, styrman	1,247	539	1,786	
Sjömän, fiskare	3,611	1,685	5,296	
Fabriks- och bruksegare	520	42	562	
Bruksförvaltare, ingenjörer o. dyl.	160	44	204	
Handverkare o. dyl. näringsidkare	6,090	5,265	11,355	
Fabriks- och handverksarbetare	18,057	12,908	30,965	
Öfrige arbetare	5,280	6,988	12,268	
Enskildes och bolags tjenare	1,650	1,556	3,206	
Räntetagare, husegare	2,326	379	2,705	
	Summa	51,904	36,045	87,949
deraf de, som betalt sina kommunala utskylder	47,115	19,590	66,705	
och de, som icke betalt sina kommunala utskylder	4,789	16,455	21,244	